

Poreba Żegoty, figura św. Jana Nepomucena, XVIII w.

Ochrona dziedzictwa kulturowego

Rudniańskiego Parku Krajobrazowego

Diagnoza stanu
i propozycje ochrony

oprac. mgr Piotr Rochowski

Charakterystyka ogólna

Ilustracja: <http://www.brodla.com.pl/historia.html>; dost. 2014.06.16.

1. **Uwarunkowania:** zwarte kompleksy lasów, trudne warunki terenowe, dostępność surowców wykorzystywanych do produkcji ceramiki.

2. **Słaby rozwój osadnictwa w czasach prehistorycznych** (12 stan. arch. wg AZP, w tym ośrodek produkcji ceramiki w okolicach Podłęża z I w. p.n.e.).

3. **Późne osadnictwo w czasach historycznych** (Przeginia Duchowna 1276 r., Kamień 1319 r.).

4. **Urozmaicony zasób dóbr kultury materialnej** (151 obiektów w 16 kategoriach, 5 zespołów architektonicznych).

5. **Koncentracja dóbr kultury** w Alwerni (38) oraz w Brodłach, Kamieniu i Przegini Duchownej (po 22).

6. **Najstarsze obiekty:** kościół klasztorny pw. Stygmatów św. Franciszka w Alwerni (pocz. bud. 1630 r.), lamus w Kamieniu (XVII w.).

Zestawienie ilościowe obiektów zweryfikowanych w terenie

40 domów wiejskich i miejskich (17 drewn., 16 mur.-drewn., 7 mur.). Najstarszy budynek - dom nr 24 przy Rynku w Alwerni (1791 r., przebud. i rozbud. 1867 r.). Stan zachowania dobry (32 obiekty) lub średni (7 obiektów). 18 domów z najwyższą oceną potencjalnej wartości zabytkowej.

73 obiekty małej architektury (37 kapliczek, 8 figur i 28 krzyży). Najstarsze obiekty: figura św. Floriana z 1782 roku (1782 r.) oraz dwie bliźniacze figury św. Jana Nepomucena (1783 r.) w Porębie Żegoty i w Brodłach. Stan zachowania obiektów małej architektury sakralnej – dobry. 40 kapliczek, figur i krzyży z najwyższą oceną potencjalnej wartości zabytkowej.

Zabytki o znaczeniu regionalnym

Alwernia, kościół klaszt., fot. Krameko

Alwernia, dom Rynek 24, fot. Krameko

Poręba Żegoty, ruiny pałacu Szembeków, fot. Krameko

Wybrane problemy

1. Zanik obiektów dawnego budownictwa ludowego i przerwanie ciągłości lokalnej tradycji budowlanej.
2. Brak pełnego rozpoznania aktualnego stanu zasobów kultury materialnej oraz brak nowoczesnego systemu zarządzania tym zasobem.
3. Wypieranie wartości związanych z kulturą duchową i niematerialną tradycją regionu przez wzorce kultury masowej.

Brodla nr 172, fot. Krameko

Kamień nr 26, fot. Krameko

Dotychczasowa ochrona

1. Rejestr zabytków (12 wpisów).
2. Ustalenia studiów uwarunkowań i mpzp.
3. Gminne ewidencje zabytków i programy opieki nad zabytkami.
4. Aktywność społeczna w zakresie ochrony dóbr kultury.

Koncepcja ochrony

Podstawowe założenia

1. Położenie szczególnego nacisku na ochronę dóbr kultury o znaczeniu lokalnym.
2. Optymalne wykorzystanie istniejących narzędzi ochrony.
3. Wykorzystanie energii społecznej dla zwiększenia skuteczności ochrony dóbr kultury.

Brodla, kapliczka przydrożna, fot. Krameko

Ochrona dziedzictwa kulturowego RPK

Priorytet:

Zachowanie elementów miejscowej tradycji budowlanej

Proponowane działania

1. **Dokumentowanie** oraz bieżący monitoring stanu obiektów budownictwa ludowego.
2. **Zabezpieczenie** opuszczonych lub nieużytkowanych zabytków budownictwa ludowego.
3. **Przywrócenie użytkowania** lub adaptacja wybranych obiektów w ramach nowych funkcji.
4. **Wsparcie dla właścicieli** starych domów (doradztwo techniczne i finansowe).
5. **Kreowanie zainteresowania** społecznego dla idei zachowania budynków tradycyjnego budownictwa.

Przebinia Duch., ozdobny szalunek domu, fot. Krameko

Okleśna, ul. Nowowiejska nr 30 (d. Okleśna nr 14), fot. Krameko

Ochrona dziedzictwa kulturowego RPK

Priorytet:

Zachowanie elementów miejscowej tradycji budowlanej

**Rozwiązanie przykładowe: *Gmina Cedry Wielkie na Żuławach (woj. pomorskie),
projekt Zabytkom na ratunek:***

1. Powołanie gminnego Pogotowia Konserwatorskiego.
2. Konsultacje eksperckie dla właścicieli starych budynków.
3. Poradnik dobrych praktyk *Jak ratować żuławskie zabytki*.
4. Źródło finansowania projektu:
Mechanizm Finansowy EOG, Norweski Mechanizm Finansowy.

Źródło: Strona internetowa projektu *Zabytkom na ratunek*,
<http://www.cedry-wielkie.pl/index.php>

Zabytkom na ratunek – Gmina Cedry Wielkie

zabytkom na ratunek

**POGOTOWIE
KONSERWATORSKIE**

Gmina Cedry Wielkie

Zabytkom na ratunek

Projekt „Zabytkom na ratunek” jest wsparciem systemu ochrony zabytków na Żuławach, w Gminie Cedry Wielkie, poprzez nowy, innowacyjny sposób partnerskiej współpracy. Celem projektu jest wypracowanie dobrych praktyk ochrony żuławskich zabytków. Służyć temu będzie powołany interdyscyplinarny zespół ekspertów – konsultacyjne Pogotowie Konserwatorskie. Wykorzystana zostanie wiedza ekspertów: z Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej w Gdańsku oraz z Niemiec, dzięki współpracy z Verein für Europäische Städte-Partnerschaften Hennef e.V. Dokonany zostanie transfer wiedzy od naukowców, praktyków i specjalistów do właścicieli obiektów zabytkowych, samorządowców, regionalistów, liderów organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturowego, nauczycieli oraz turystów i odwiedzających Żuławy. Podczas terenowych konsultacji, wizyty studyjnej, popularyzacyjnej konferencji, z wykorzystaniem badań ankietowych zostaną wypracowane trwałe narzędzia wsparcia systemu ochrony zabytków na Żuławach (i nie tylko) w postaci strony internetowej zawierającej wyniki działań projektowych oraz książki-poradnika „Jak ratować żuławskie zabytki”. W okresie trwania projektu czynne będzie internetowe forum wymiany doświadczeń, gdzie on-line będzie można uzyskać odpowiedzi na specjalistyczne problemy z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego na Żuławach.

Ochrona dziedzictwa kulturowego RPK

Priorytet:

Zachowanie elementów miejscowej tradycji budowlanej

**Rozwiązanie przykładowe: Konkurs na
Najlepiej Zachowany Zabytek Wiejskiego
Budownictwa Drewnianego w Województwie
Podlaskim**

Źródło: strona internetowa Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu,
<http://www.muzeumrolnictwa.pl>

1. W 2014 roku X edycja Konkursu.
2. Organizatorzy: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu.
3. I nagroda – 6 000 zł., trzy II nagrody po 3.000 zł., pięć III nagród po 1.500 zł. oraz dziesięć wyróżnień po 500 zł.
4. W edycji IX (2013) oceniono 36 obiektów zgłoszonych przez 14 gmin.

Wykorzystanie możliwości gminnych ewidencji zabytków i gminnych programów opieki nad zabytkami

Proponowane działania

1. Gminna ewidencja zabytków jako kompletna baza danych o zasobach dziedzictwa kulturowego, powiązana z gminnym systemem informacji przestrzennej.
2. Podniesienie rangi gminnych programów opieki nad zabytkami do poziomu pełnoprawnych dokumentów planistycznych.
3. Współpraca samorządów i ZPKWM przy aktualizacji, uzupełnianiu i rozwijaniu gminnych ewidencji zabytków i gminnych programów opieki nad zabytkami.

Kamień, studnia obok plebanii, XVIII-XIX w., fot. Krameko.

Ochrona dziedzictwa kulturowego RPK

Priorytet:

Optymalne wykorzystanie możliwości gminnych ewidencji zabytków i gminnych programów opieki nad zabytkami

Rozwiązanie przykładowe: **Gminna Tomice**
(woj. małopolskie, pow. wadowicki), gminna
ewidencja zabytków

Gmina Tomice
gminna ewidencja zabytków

Strona głównaTomiceLgotaRadoczaWitanowiceWoźnikiZygodowice

Gminna Ewidencja Zabytków

Ewidencja zabytków jest efektem porozumienia zawartego pomiędzy gminą Tomice a Wydziałem Inżynierii Środowiska i Geodezji Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie o współpracy w zakresie opracowania systemu informacji przestrzennej i wdrożenia systemu w strukturę sieci Urzędu Gminy Tomice.

Gminna Ewidencja Zabytków jest integralną częścią systemu informacji o terenie stworzonego dla gminy Tomice, który zawiera:

- ewidencję zabytków,
- dane o charakterze katastralnym,
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
- charakterystykę zabudowy, dane adresowe,
- charakterystykę infrastruktury drogowej,
- warunki glebowo-rolnicze,
- warunki topograficzne.

Zapraszamy do przeglądania!

Tomice to gmina malowniczo położona na wyrównanych, szerokich garbach Pogórza Wielickiego, porożnicanych siecią wąskich i głębokich dolin, potoków oraz rzeką Skawą. Urzeka krajobrazem, przyrodą oraz licznymi pamiętkami przeszłości. Ludność osiadła zamieszkiwała te tereny już w epoce neolitu, jednak pierwsze pisane wzmianki o miejscowościach gminy Tomice pochodzą z przełomu wieków XIII i XIV. Mieszkańcy wiosek budowali domostwa, kościoły, grody — nie zawsze z trwałych materiałów. Wiele z nich z upływem czasu uległo zniszczeniu. Do dziś pozostały nieliczne, cenne obiekty sakralne i świeckie.

Zabytki stanowią nieodłączny element krajobrazu gminy, pomniki minionych pokoleń, dowód chrześcijańskiej pobożności. Dziś są częścią dziedzictwa kulturowego. Te, które przetrwały powstania, wojny światowe, okupację, zachwycają prostotą oraz różnorodnością form: od wyróżniających się z krajobrazu okazałych drewnianych świątyń, poprzez budynki dworskie, drewniane chałupy, po kapliczki, kamienne figury Świętów, zdobione płaskorzeźbami postumenty, przydrożne krzyże.

Gmina Tomice
Gminna Ewidencja Zabytków Tomiceja zabytków

Strona głównaTomiceLgotaRadoczaWitanowiceWoźnikiZygodowice

Zygodowice

Wieś na Pogórzu Wielickim w zachodniej części Płaskowyżu Droboża, od północy graniczącego z Wysoczyzną Spytkową. Wieś od północy i północnego wschodu otoczona jest rozległymi kompleksami Lasu Bachowic i Lasu Tułczańskiego. Zygodowice położone są na północ od Woźnik i stanowią z nimi jedną parafię. Wieś wzmiankowana przed 1314 r. jako ziemie darowane dworzaninowi Schottonowi. Pierwotnie w dokumentach pojawiają się nazwy "SCHYGOD" i "SCHOTTENHOF". W 1323 r. wieś zostaje sprzedana konwentowi cystersów z Mogiły pod Krakowem, który posiada ją do końca XVIII w. Potem Zygodowice znalazły się w rękach Franciszka Kubarka z Ryczowa.

Miejscowość znana z inicjatyw dla podniesienia cywilizacyjnego poziomu wsi (1823 — szkoła, 1886 — kółko rolnicze, 1945 — orkiestra dęta). Stąd wywodzili się działacze ruchu ludowego: Franciszek Dziobek, Franciszek Świadek, oraz rodzina dr J. Putka. W 1991 r. powstał tu obelisk ku czci lotników USA, których samolot zestrzelono 13.IX.1944 r. Wieś posiada własną orkiestrę dętą z ponad pięćdziesięcioletnią tradycją. Więcej na stronie internetowej Gminy Tomice...

Obiekty zabytkowe w sołectwie Zygodowice

Zygodowice, ul. Główna (skrzyżowanie z ul. Kaniowską). Kapliczka murowana w słup, wnękowa, otynkowana i pobielona, zadaszona dwuspadowym daszkiem z blachy... [\[więcej\]](#)

Zygodowice, ul. Główna 83. Kapliczka murowana w słup, wnękowa, otynkowana i pobielona, zadaszona dwuspadowym blaszanym daszkiem... [\[więcej\]](#)

Zygodowice, ul. Główna 65. Budynek drewniany konstrukcji zrębowej, oszalowany, na betonowym fundamencie, częściowo podpiwniczony... [\[więcej\]](#)

Zygodowice, ul. Główna 119. Budynek murowany, otynkowany, jednokondygnacyjny, z murowanym gankiem wejściowym i dachem dwuspadowym, krytym dachówką... [\[więcej\]](#)

Zygodowice, ul. Główna 120. Budynek drewniany konstrukcji zrębowej, oszalowany, na kamiennej podmurówce, z dachem dwuspadowym... [\[więcej\]](#)

Zygodowice, ul. Dworska 10. Budynek drewniany konstrukcji zrębowej, oszalowany, na betonowej podmurówce, z dachem dwuspadowym (z jaskółką)... [\[więcej\]](#)

Gmina Tomice
gminna ewidencja zabytków

Opis zabytku, fotografiaInne

GEZ 43	Zabytek Dom	Czas powstania ok. 1920 r.
Opis zabytku Budynek drewniany konstrukcji zrębowej, oszalowany, na betonowym fundamencie, częściowo podpiwniczony — w tej części podmurówka z cegły. Dach dwuspadowy, kryty dachówką cementową. Fotografia z widokiem od strony południowej.		Miejscowość Zygodowice
Fotografia 		Adres ul. Główna 65
		Położenie geograficzne N 19 31' 10.7" E 49 56' 38.3"
		 drukuj fiskję
		 zamknij okno

Ochrona dziedzictwa kulturowego RPK

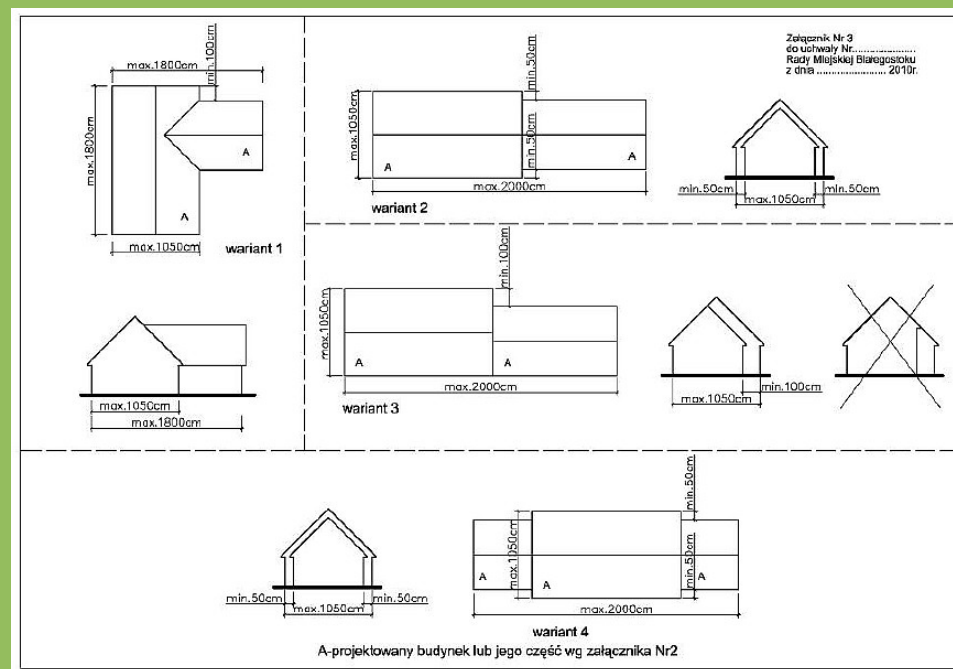
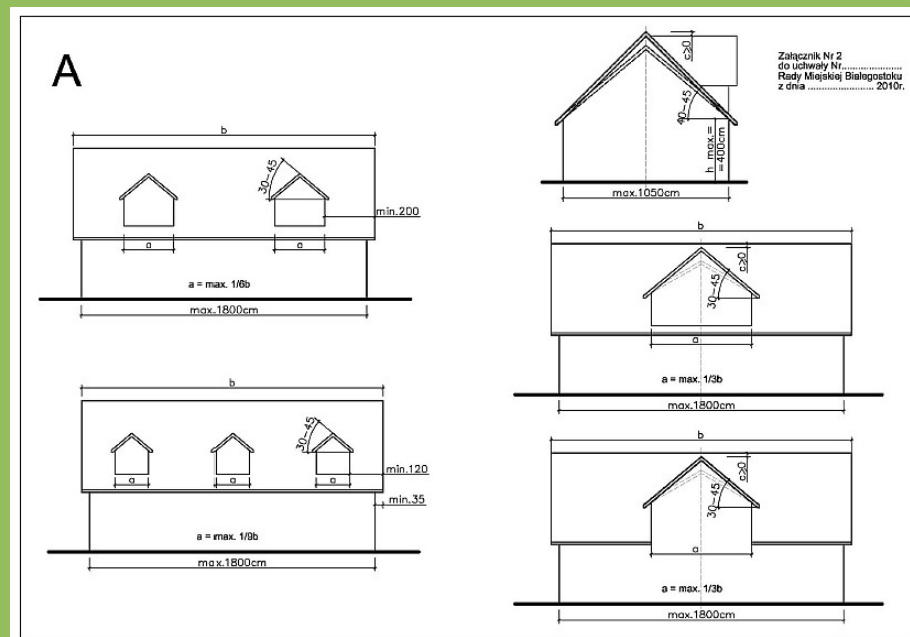
Priorytet:

Zwiększenie roli planowania przestrzennego jako narzędzia ochrony dziedzictwa kulturowego

Proponowane działania

1. Tworzenie wzorników zalecanych form architektonicznych
2. Ścisła korelacja planów z gminnymi programami opieki nad zabytkami.

Źródło: Załącznik graficzny nr 2 do Uchwały nr XI/81/11 Rady Miejskiej Białegostoku z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części osiedla Przydworcowe w Białymstoku (rejon ul. Kard. S. Wyszyńskiego i M. Kopernika), Dz. Urz. W. P. nr 146, poz. 1682 z 20.05.11 r.

Ochrona dziedzictwa kulturowego RPK

Priorytet:

Wspieranie aktywności społecznej w zakresie ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego

Proponowane działania

1. Promowanie funkcji społecznego opiekuna zabytków.
2. Wspieranie osób i grup sprawujących społecznie opiekę nad zabytkami małej architektury sakralnej.
3. Promowanie akcji *Ślady przeszłości* – uczniowie adoptują zabytki (projekt Centrum Edukacji Obywatelskiej).
4. Promowanie społecznego dziennikarstwa kulturowego (*Mapa Kultury*, projekt Narodowego Centrum Kultury).
5. Edukacja, przewartościowanie postaw społecznych w stosunku do starych domów i budynków gospodarczych.

Ochrona dziedzictwa kulturowego RPK

Priorytet:

**Aktywizacja społeczeństwa do
działań mających na celu
ochronę lokalnego dziedzictwa
kulturowego**

Przykłady działań społecznych

Źródła Małe, kapliczka Jezusa Ecce Homo, ob. św. Huberta,
pocz. XX w., odnowiona 2001r., fot. Krameko

Przeginia Duchowna, kapliczka obok domu nr 128,
fot. Krameko

Ochrona dziedzictwa kulturowego DPK

Priorytet:

Objęcie ochroną wybranych fragmentów krajobrazu kulturowego

Alwernia, park kulturowy

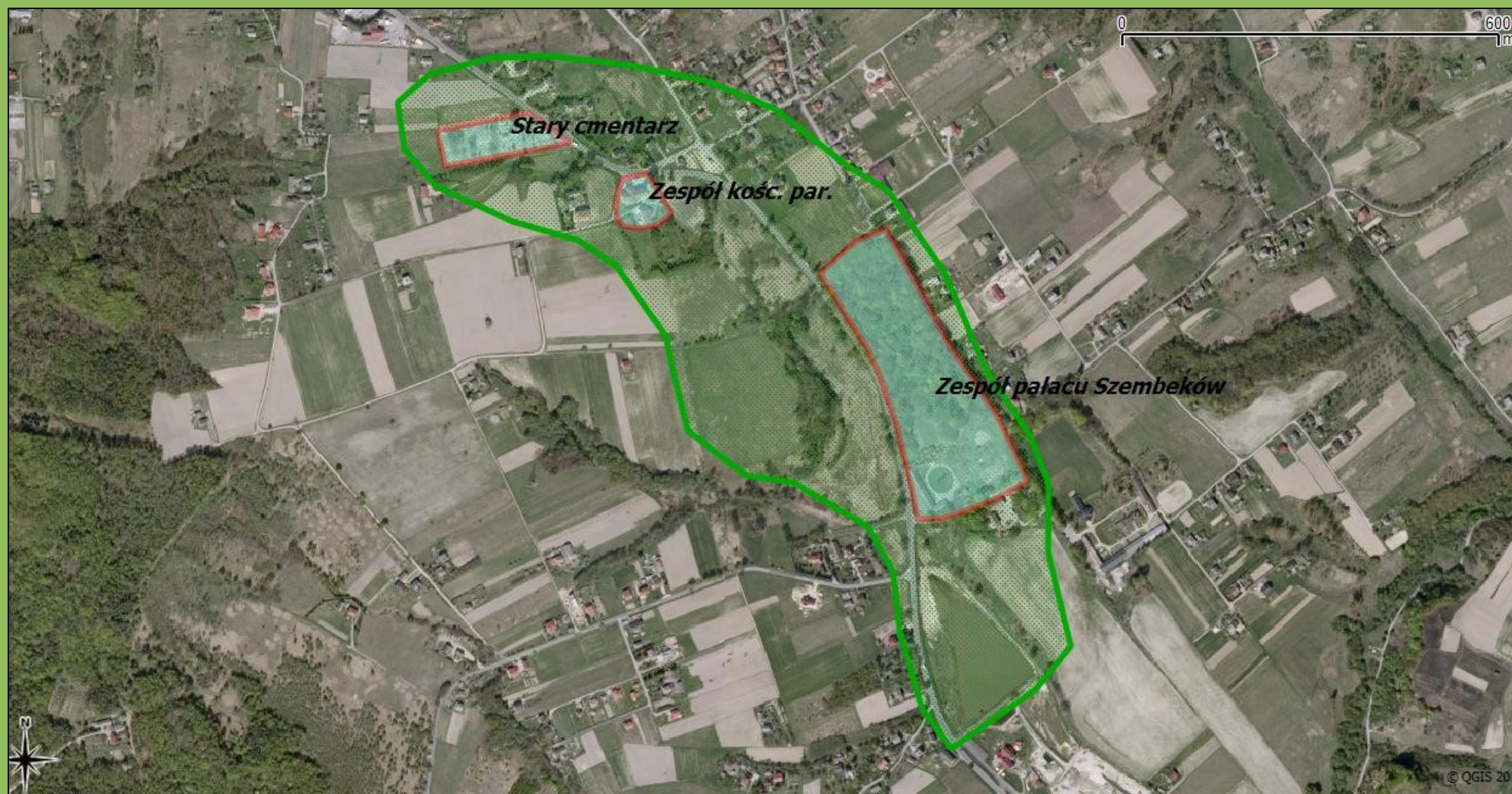

Ochrona dziedzictwa kulturowego RPK

Priorytet:

Objęcie ochroną wybranych fragmentów krajobrazu kulturowego

Poręba Żegoty, park kulturowy

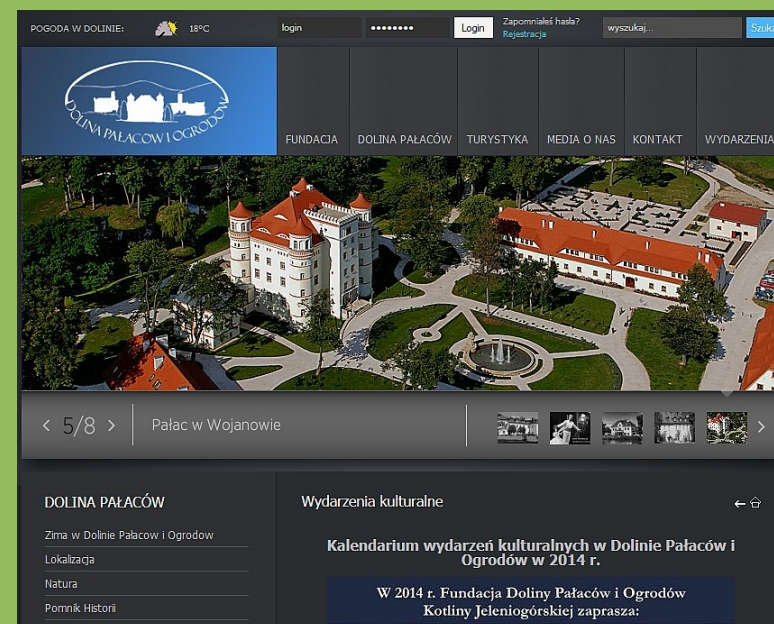
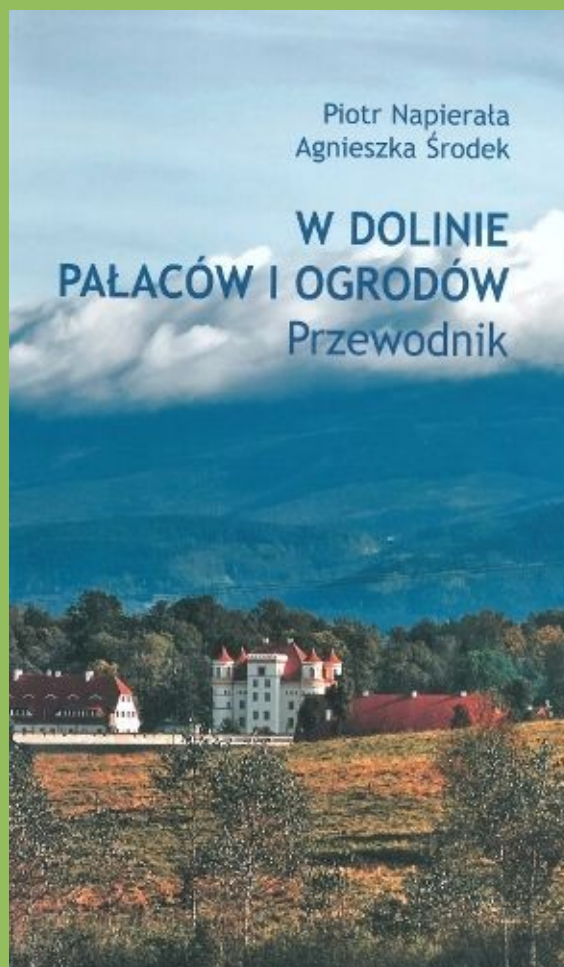
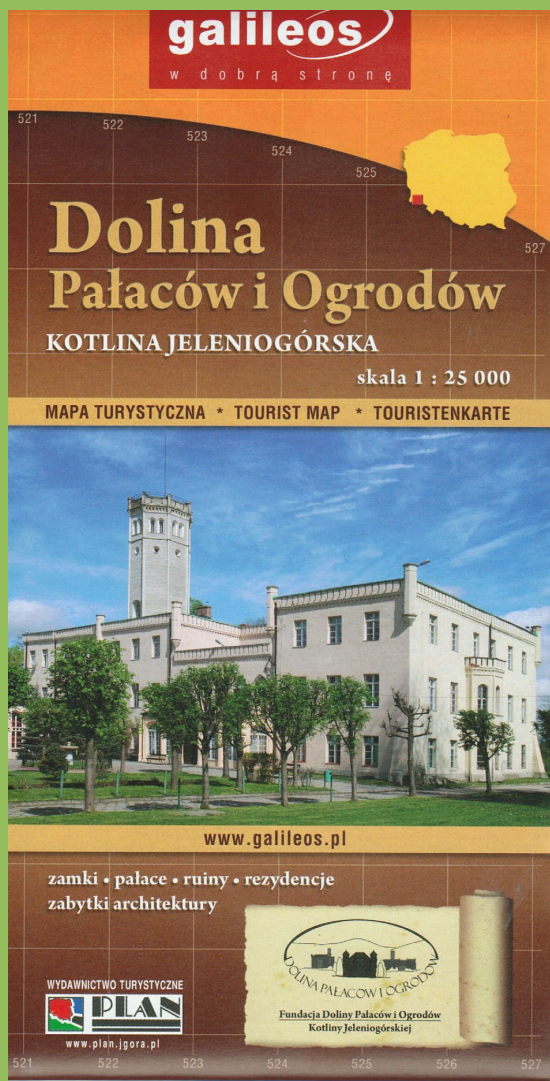

Ochrona dziedzictwa kulturowego DPK i RPK

Priorytet:

Objęcie ochroną wybranych fragmentów krajobrazu kulturowego

Rozwiązanie przykładowe: Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej, utworzony w 2009 r. przez Związek Gmin Karkonoskich na podstawie uchwał rad gmin Mysłakowice i Podgórzyn oraz Rady Miejskiej w Kowarach

Przywrócenie utraconych walorów kulturowych

Odbudowa pałacu Szembeków oraz
zabezpieczenie, renowacja i rewitalizacja
obiektów wchodzących w skład zespołu
pałacowego w Porębie Żegoty;
przywrócenie użytkowania zespołu
w ramach nowych funkcji

Wnętrze pałacu, *Wieś Ilustrowana*, maj 1913.

Źródło: Rolnicza Biblioteka Cyfrowa, dost. 2014.06.10

Pałac w Porębie, 2013, fot. Krameko

Pałac w Porębie, 2013, fot. Krameko

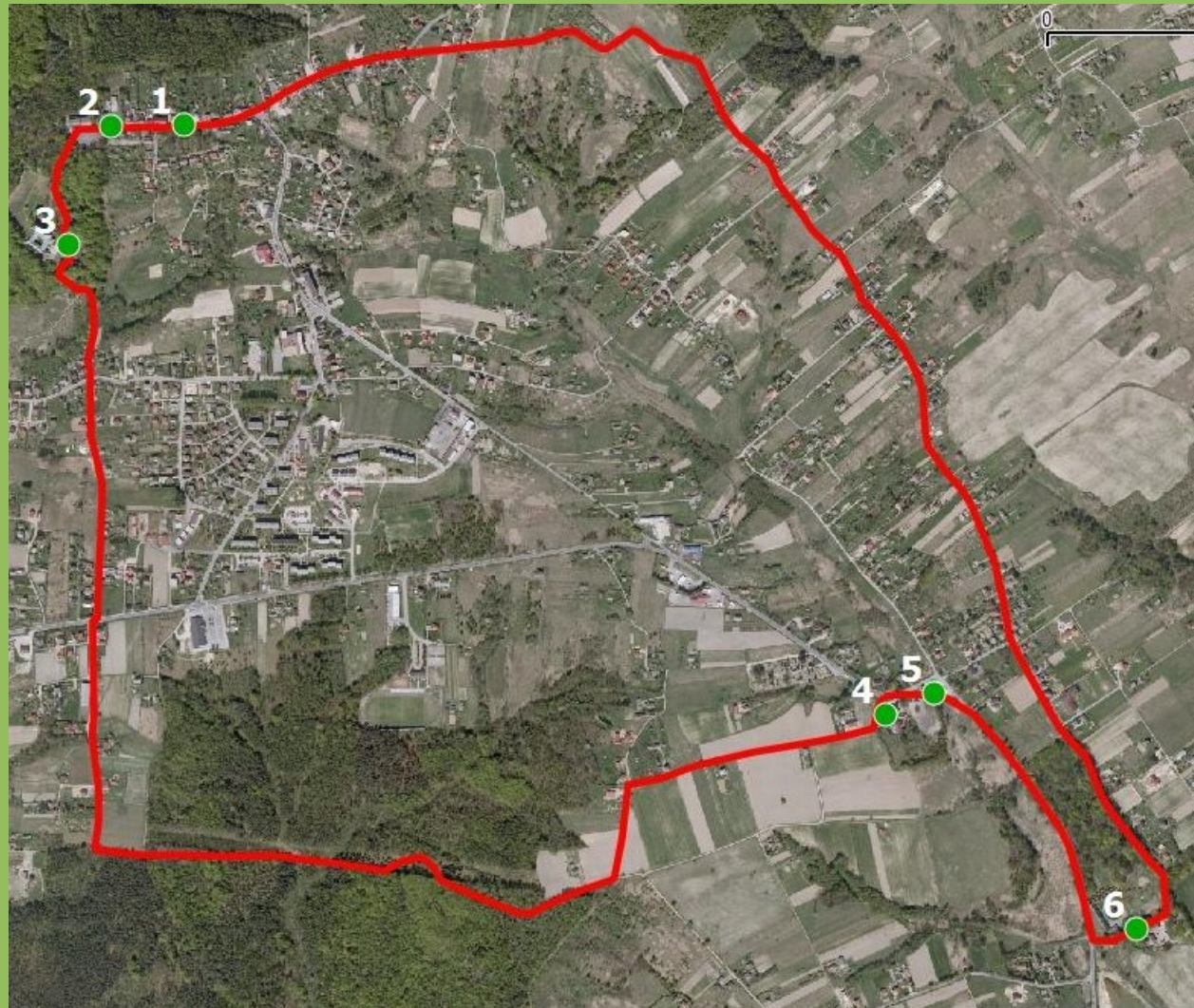
Udostępnienie walorów kulturowych

Proponowana edukacyjna ścieżka kulturowa Alwernia – Poręba Żegoty (ok. 9 km)

Przystanki ścieżki:

1. Rynek w Alwerni.
2. Małopolskie Muzeum Pożarnictwa.
3. Klasztor oo. Bernardynów.
4. Kościół pw. śś. Marcina i Małgorzaty.
5. Figura św. Floriana.
6. Pałac w Porębie Żegoty.

Całkowita długość: ok. 9 km

Udostępnianie Parku dla celów edukacyjnych, turystycznych i rekreacyjnych

Mocne strony

1. Dobra dostępność komunikacyjna.
2. Dobra lokalizacja zagospodarowanych parkingów leśnych i miejsc postoju.
3. Znakowane szlaki turystyczne: piesze (ok. 26 km) i rowerowe (ok. 51 km).
4. Szlaki kulturowe, tematyczne i pielgrzymkowe: Szlak Tradycyjnego Rzemiosła w Małopolsce (Brodła), Pierścień Jurajski, Małopolski Szlak Geoturystyczny, Droga św. Jakuba, Międzynarodowa Trasa Pielgrzymkowa Mariazell - Częstochowa.
5. Obiekty małej architektury turystycznej przy szlakach i ścieżkach dydaktycznych.
6. Dobrze rozwinięty system informacji turystycznej.
7. Zagospodarowane miejsca służące rekreacji i wypoczynkowi.

Udostępnianie Parku dla celów edukacyjnych, turystycznych i rekreacyjnych

Słabe strony

1. Niski standard zagospodarowania niektórych miejsc parkingowych.
2. Słabo rozwinięta baza noclegowa.
3. Niepełne wykorzystanie warunków korzystnych dla rozwoju turystyki pieszej (duże obszary leśne z gęstą siecią dróg i ścieżek).
4. Zaniedbane lub niepełne oznakowanie części szlaków turystycznych.
5. Zaniedbana infrastruktura ścieżek dydaktycznych w Kamieniu i w rez. Kajasówka.
6. Niewystarczająca liczba urządzeń małej architektury przy szlakach turystycznych.
7. Brak oznakowania punktów widokowych oraz tras o charakterze krajobrazowym (ciągów widokowych).
8. Brak informacji o Rudniańskim Parku Krajobrazowym poza oznakowaniem urzędowym.

